

א. שאלה כללית

אברבנאל שואל:

אם היה ישראל דברו שלא כהוגן באלוקים ובמשה באמרם (פסוק ג') "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבוע כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" - למח לא נענשו עליו כמו שנענשו בקברות התאוה (במדבר י"א), שאמרו כדומה למאמרים האלה?

ויש עוד להקשות:

ולמה ניתן להם מבוקסם ובעין טובה ובמשך ארבעים שנה יום יום?

ענה לשאלה זו.

ב. ד', ויאמר ה' אל משה: הנני ממטיר לכם לחם מן השמים...

ח', ויאמר משה: בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע...

ראב"ע ד' ד"ה ומלת לחם: מאכל, תמצא על הלחם כממשעו, גם על הבשר, כמו (ויקרא ג' י"א) "לחם אשה", גם על פרי כמו (ירמ' י"א) "נשחיתה עץ בלחמו".

רמב"ן ד' ד"ה למען אנסנו: והנה לא הזכיר כאן דבר, רק הטן, שהוא הלחם שהמטיר להם, אבל כאשר אמר משה "בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע", ידענו כי הכל באמר לו. אבל הכתוב יקצר בדברים הנכפלים, בענין הצווי או הספור, כאשר הזכרתי לך פעמים רבות. ופעמים לא יזכיר האחד כלל. כדכתיב בפרשה הזאת (ל"ב) "זה הדבר אשר צוה ה' מלא העומר מסנו למשמרת לדורותיכם", ולא בכתבה הצואה כלל. וכן במקומות רבים.

ועל דעת האומרים כי "לחם" - כל מאכל. יתכן שאמר להם "הנני ממטיר לכם על הטן ועל השלר, כי יתן להם שאלתם ששאלו לחם ובשר. ומשה פרש שיהיה הבשר בערב לאכול ולחם בבוקר לשבוע - כדרך כל הארץ.

קאסוטו ט"ז ד' ד"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים: מה הוא הלחם שיומטר להם מן השמים לא באמר עדיין במפורש, אבל נתנת כבר הבטחה, שברכה זו לא תהיה חד פעמית, אלא תימשך גם להבא: "ויצא העם ולקטן דבר יום ביומו".

ח' ד"ה בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע: אמנם לא שמע עדיין משה מה יינתן ומתי יינתן. כי פרטים אלה לא באמרו לו אלא אחר כך (פסוקים י"א-י"ב), אבל הוא הצליח להביא דבר מתוך דבר. מכיון שאמר לו ה' שהוא נעתר לבקשותיהם של בני ישראל, הביא כי רצונו של ה' לתת להם את שני הדברים שהיו מתגעגעים עליהם. גם את הבשר וגם את הלחם, ודוקא כד' אכילה לשבוע. כפי הביטויים שבדברי געגועיהם על העבר; ועוד הביא משה כי כשהבטיח ה' להמטיר "לחם מן השמים", השתמש במלה לחם בהוראתה הרחבה ביותר, וגם הבשר נכשמו. וזוהי תאר לעצמו משה שיינתן דבר יום ביומו יהיה הפת, הגיתן להם בכל יום במצרים, ושהוא יינתן בבוקר, הואיל ונאמר לו שביום הששי יכינו אותו ליום השבת, ולפיכך מן הצורך שיהיה פנאי ביום; ואם כן אפוא, הדבר שינתן מיד בערב נתינה חד פעמית יהיה הבשר, שאינו מאכל רגיל בכל יום ויום.

כך חשב משה בתוך לבו, ולא הגיד לעם במפורש מה שחשב. להלן בפסוקים י"א-י"ב ויאמר שהסכים ה' למחשבתו של משה, כדוגמת מה שמסופר למעלה, ח' ה-ט, כ"ה-כ"ו, שמשה קבע זמן לפרעה, וה' הסכים ועשה כדבר משה.

1) מהו הקושי בפסוקינו שאותו מנסים שלושת המפרשים לישב?

2) מה הדמיון ומה השוני - לדעת הרמב"ן - בין הקושי העומד לפנינו בפסוקינו אלה לבין הקושי המהעורר בקריאת פסוק ל"ד בפרקנו?

אא 3) הבא דוגמא אחת מאותם המקומות שלהם ידמוז הרמב"ן באמרו "כאשר הזכרתי לך פעמים רבות", ודוגמא אחת מאותם המקומות שלהם ידמוז הרמב"ן באמרו "וכן במקומות רבים".

4) האם מתכוון הרמב"ן בדבריו "ועל דעת האומרים" לראב"ע - אם לא?

אא 5) לשם מה מוסיף הרמב"ן בסוף דבריו את המלים "ומשה פרש שיהיה הבשר בערב לאכול...?", האם אמר דברים אלה רק "על דעת האומרים כי לחם כל מאכל", או גם על דעת פירושו הוא?

(גליון בשלח)

- 6) האם קרוב קאסוטו ביטבו את קושינתו לדעת אחד משני הפרשנים הנ"ל (ראב"ע ורמב"ן) או בחר לו דרך שלישית?
- 7) מה זו השאלות הנוספות על שאלתנו (1) שעליהן עונה קאסוטו?

ג. ו', ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל
 ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים
 ובקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלונותיכם על ה'
 ונחננו מה כי תלינו עלינו

ח', ויאמר משה
 בתה ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע
 בשמוע ה' את תלונותיכם אשר אתם מליצים עליו
 ונחננו מה לא עלינו תלונותיכם כי על ה'

1. ספורנו ו' ד"ה ערב וידעתם:

יהי רצון שמה שאמר לי שיתן לכם מזון יהיה באופן זה שיתן לכם בערב צרכי הערב, כענין שתדעו שהא-ל ית' הוציא אתכם לגמרי מארץ מצרים, כי יוציאכם גם ממנהגים שהייתם יושבים שם, על סיר הבשר בלתי זמן סעודה קבועה כבומות. כאמרס ז"ל (יומא ע"ה ע"ב): "בתחילה היו ישראל כתרנגולים המנקרים באשפה, עד שבא משה רבנו וקבע להם זמן סעודה".

ז. ד"ה ובוקר: יהיה לכם לחם הבוקר.
 ד"ה וראיתם את כבוד ה': וכן יהי רצון שתראו את כבוד ה', שיבוא להגביל הזמנים, למען תדעו שתלונותיכם הם עליו וחוא יהיה הנראה להסירם מעליו.

אא (א) שני קשיים בפסוקים אלה רצה לישוב. אלו הם?
 (שים לב: ספורנו מוסיף על דברי הכתוב את המלים "יהי רצון"?)

א (ב) לשם מה מביא ספורנו את מאמר חז"ל (יומא פ"ה); במה עשוי מאמר זה לסייע לפירושו?

2. הרכסים לבקעה ד"ה ויאמר משה, ויאמר משה

השני באור הראשון, כמבואר בפרשת בראשית (ענין עלון ההדרכה). מה שאמרתי (פסוק ו') "ערב וידעתם"... הוא (פסוק ז'): "בתה ה' לכם בערב בשר וגו'". תדעו בפלא הזה כי ה' הוציאכם בנפלאות, ובלעדס לא יצאתם משם. ומה שאמרתי (פ' ו') "ובקר וראיתם את כבוד ה'" הוא - בתתו לכם לחם מן השמים, שהוא פלא שלא היה כמותו, והלאו ית' נקראים "כבודו". ומה שאמרתי (פ' ו') "ונחננו מה", דעתי - שלא עלינו תלונותיכם, כי על ה'.

ובראה שאין כאן סדר מוקדם ומאוחר, שאם כסדרו - מאין ידע משה כי יהיה כך וכך בערם יגלה אליו דבר ה'?

(א) מה הם שני הקשיים שמישב בעל הרכסים לבקעה?

אא (ב) האם מסכים הוא לדברי ספורנו (או לחלק מדבריו) שהובאו לעיל או מתנגד להם, או שאינו לא מסכים ולא מתנגד, מפני שעוסק בשאלות אחרות?

3. יצחק שמואל רג' ה' ד"ה ויאמר משה:

כשראה שלא מצאו קורת רוח בדבריו ולא עשו העם אותו דבר, הוסיף לפרש מאמר הראשון ואמר: "מה שאמרתי וידעתם כי ה' הוציא אתכם וכו'" יהיה "בתה ה' לכם בשר לאכול". כי מזה תדעו שהוא משיגח עליכם. ומה שאמרתי שתראו את כבוד ה', יהיה בתה ה' לכם "לחם בבקר לשבוע".

ומלת "לשבוע" לא באמר ובשר. אע"פ שגם הוא בא כדי שביעה, שהרי הוא אימר (י"ג) "ותעל השלח ותכס את המחנה", לפי שמילת "שביעה" כוללת השקט הנפש והסתפקותו עו' שלא תבקט עוד, והנה כל המעדינים שתחת השמש אפשר שלא ישביעו בפש הזולל, כי אם יאכל זאת - חתאו בפשו לדבר אחר, על כן העיד הכתוב על הסו' שיהיה לשבוע, וכל אוכליו לא יתארו לדבר אחר, הן בטעם הן בכח אין דומה לו, כי הוא "לחם אבירים" (תהלים ע"ח כ"ה). ועם כל זה נתן להם גם השלח כדי שיראו חסדי ה', שנותן להם כל מה שישאלו, אף הסותרות, ואע"פ שדגרו שלא כהוגן.

(א) במה שונה רג' ל' בחלק הראשון של דבריו (עד "ומלת לשבוע") מבעל הרכסים לבקעה בחלק הראשון של דבריו (עד "כי על ה'")?

אא (ב) למי משניהם יש להביא סיוע מבראשית ל"ז כ"א-כ"ב?

(ג) במה שונה רג' ל' בפירושו לפ' ה' מרש"י ד"ה בשר לאכול "ולא לשובע, למדה תורה דרך-ארץ, שאין אוכלין בשר לשובע"?